

VERZORGING-VOEDING

BEROEPSVOORBEREIDEND LEERJAAR

LEERPLAN SECUNDAIR ONDERWIJS

LICAP – BRUSSEL D/2003/0279/011
September 2003
(vervangt D/1999/0279/107)

Vlaams Verbond van het Katholiek Secundair Onderwijs
Guimardstraat 1, 1040 Brussel

Algemene inhoud

LESSENTABEL	4
INLEIDING.....	5
ZORG VOOR VOEDING EN ZORG VOOR LEEF- EN WOONSITUATIE	8
PERSONENZORG	34

LESSENTABEL

Zie website VVKSO bij lessentabellen

INLEIDING

1 Vormingscomponenten

In het tweepolige beroepenveld 'Voeding-verzorging' zijn de leerinhouden gericht naar

- de zorg voor de mens en zijn leef- en woonsituatie, en naar
  - de zorg voor gezonde voeding,
- met de focus op zelfzorg.

De leerlingen maken er kennis met vormingscomponenten die uitgediept worden binnen de diverse studierichtingen van het studiegebied Personenzorg, namelijk:

- de mensgerichte vormingscomponent,
- de productgerichte vormingscomponent, specifiek naar voeding,
- de technische vormingscomponent.

2 Instroom

Elke leerling die een eerste leerjaar secundair onderwijs heeft gevolgd, mag in het Beroepsvoorbereidend leerjaar (bvl) worden toegelaten. Samen met een grote instroom van leerlingen uit het eerste leerjaar A, vinden we er zowat alle leerlingen van het eerste leerjaar B.

De verscheidenheid omtrent sociale afkomst en culturele achtergrond versterken eveneens de graad van heterogeniteit.

3 Kenmerken van de jongeren in het bvl

De hierna vermelde kenmerken moeten met de nodige omzichtigheid geïnterpreteerd worden. Het zijn kenmerken die gelden voor een grote groep van deze leerlingen.

- *Ze zijn gericht op het doen.*

Ze leren al doende. Ze leren weinig van theoretische uiteenzettingen. Ze leren vooral van het handelen in concrete situaties. Dit betekent evenwel niet dat ze uitblinken in grote vaardigheid en nauwkeurigheid.

- *Ze hebben vooral interesse voor het onmiddellijk bruikbare.*

Hun hele leefwereld is afgestemd op onmiddellijke consumptie van wat zij als nuttig en prettig ervaren.

- *Hun intelligentie is eerder beperkt.*

Transfer van het ene vak naar het andere, van praktisch handelen naar meer inzicht, en omgekeerd, is niet vanzelfsprekend.

- *De taakspanning is vaak klein.*

Ze zijn moeilijk te motiveren voor opdrachten die ze nu aanvatten en waarvan ze pas later resultaat zien. Het is voor hen (èn voor de leraar) een hele klus om tot het einde vol te houden, zeker wanneer er moeilijkheden opduiken.

- *Hun zelfvertrouwen is niet groot.*

Negatieve (school)ervaringen hebben ervoor gezorgd dat de opgroeiende jongeren eerder weinig zelfbevestiging mochten ervaren. Ze voelen zich vaak ongelukkig en verlangen onbewust naar bevestiging.

- *Ze zijn doorgaans heel spontaan, impulsief en eerlijk.*

Hun reacties op hun eigen ervaringen zijn niet altijd beheerst. Tegelijk zijn ze meestal wel duidelijk en eerlijk in hun gevoelens.

- *Ze zijn vaak aanhankelijk en dankbaar.*

Voor wie hen begrijpt, voor wie met hen op weg gaat, tonen ze duidelijk hun aanhankelijkheid en hun dankbaarheid.

4 Consequenties naar de leraar in het bvl

De benadering van de leerlingen gaat uit van het (individueel) leerlingenprofiel, om hen via succeservaring te laten groeien in zelfvertrouwen.

Belangrijk is dat de leraar in de startjaren van het secundair onderwijs reeds oog heeft voor de ontwikkeling van een leerling die zich in de loop van de volgende zes of zeven jaren ontplooit tot een jongvolwassene. Dit houdt ook in dat men van meet af aan werkt aan de vorming van de leerling tot een weerbare, sociaal geëngageerde, actieve, arbeidsgerichte jongvolwassene die optimaal op de arbeidsmarkt kan functioneren en aan de samenleving kan participeren vanuit een christelijk geïnspireerde levensvisie.

Daarom zal de leraar:

- de leerlingen leren kennen en aanvaarden om begeleidend met hen op weg te gaan;
- structuren en duidingen bespreekbaar stellen en voorleven;
- streven naar een positieve spiritualiteit omtrent het leven (individueel, sociaal en professioneel);
- de leerlingen in contact brengen met zinvolle sociaalgerichte mogelijkheden van engagement, en met mogelijkheden van persoonlijke verrijking.

5 Taalgebruik

5.1 Algemene bedenkingen

Het onderwijs steunt traditioneel heel sterk op het verbale, zodat deze leerlingen die over een beperkte taalvaardigheid beschikken, bijzondere moeilijkheden ervaren.

Minachting voor de taal van de leerling wordt ervaren als minachting voor de persoon zelf. Dit betekent niet dat taalopvoeding minder belangrijk zou zijn. Integendeel, ook binnen de specifieke vakken moet er gewerkt worden aan de spreek- en schrijfvaardigheid van de leerlingen.

5.2 Consequenties naar de leraar in het bvl

- Leerlingennotities
  - in een verzorgde en aangepaste lay-out;
  - die aantrekkelijk en zinvol geïllustreerd zijn;
  - die een duidelijke structuur aangeven;
  - met horizontaal en verticaal voldoende bladwit.
- Teksten

- bondig geschreven;
- in een voldoende groot lettertype;
- bestaande uit enkelvoudige zinnen;
- zonder moeilijke woorden.
- Bordplan
  - verzorgd geschreven;
  - met een afzonderlijk deel voor de nieuwe woorden.
- Mondelinge instructies
  - met gedoseerde inhoud;
  - bestaande uit enkelvoudige zinnen;
  - zonder moeilijke woorden;
  - expressief.
- De leerlingen begeleiden om zelfstandig een eigen alfabetische woordenlijst aan te leggen met de voor hen moeilijke of nieuwe woorden, die ze juist moeten kunnen schrijven.

6 Het leerplan en het opvoedingsproject

Een school wil haar leerlingen mèèr meegeven dan louter vakkennis. Haar intentieverklaring in dit verband is te vinden in het opvoedingsproject, waarin ook waardeopvoeding en christelijke duiding zijn opgenomen. Een leraar in een katholieke school heeft de taak om, waar de kans zich voordoet, naar het opvoedingsproject of een aspect daarvan te refereren. Als (mede)drager van het christelijk opvoedingsproject is hij alert voor elke kans die het school- en klasgebeuren biedt om de diepere dimensie aan te reiken. Zowel de zorg voor voeding en leef- en woonsituatie, als de personenzorg bieden op een of andere manier kansen daartoe. Hoe meer de leraar de leerlingen persoonlijk kent, hoe meer hij zal aanvoelen wanneer er openheid is om met de leerlingen door te stoten naar zins- en zijnsvragen.

VERZORGING-VOEDING BEROEPSVOORBEREIDEND LEERJAAR

ZORG VOOR VOEDING: 3 (+1) UUR/WEEK

ZORG VOOR LEEF- EN WOONSITUATIE: 2 UUR/WEEK

Inhoud

1	Beginsituatie.....	10
2	Algemene doelstellingen.....	10
3	Algemene pedagogisch-didactische wenken.....	11
4	Leerplandoelstellingen, leerinhouden, pedagogisch-didactische wenken en didactische middelen.....	12
4.1	Zorg voor voeding.....	13
4.2	Zorg voor leef- en woonsituatie.....	19
5	Evaluatie.....	30
5.1	Een proces van begeleiden en beoordelen.....	30
5.2	Een cyclisch proces vanuit en van doelstellingen.....	31
6	Minimale materiële vereisten.....	31
6.1	Lokaal voedselbehandeling.....	31
6.2	Lokaal Leef- en woonsituatie (= polyvalent lokaal).....	32

1 Beginsituatie

Voor dit vormingspakket is geen specifieke voorkennis vereist.

Sommige leerlingen hebben contact gehad met specifieke vaardigheden omtrent voedselbehandeling, binnen het complementair gedeelte van het eerste leerjaar.

Via het vak Techniek zijn leerlingen vertrouwd gemaakt met het technisch proces.

De ervaring die leerlingen hebben omtrent zorg voor eigen voeding en leef- en woonsituatie is heel verscheiden.

2 Algemene doelstellingen

Het pakket '**Zorg voor voeding en zorg voor leef- en woonsituatie**' wil volwaardig bijdragen tot de totale persoonlijkheidsvorming van de leerlingen. Daarom zullen de drie domeinen van de persoonlijkheidsvorming met name het cognitieve, het psychomotorische en het affectieve binnen elk thema aan bod komen en geconcretiseerd worden. In het bvl nemen de handelingsgerichte vaardigheden een belangrijk deel van de onderwijstijd in.

Het uiteindelijk streefdoel is dat de leerlingen geleidelijk aan:

- bereidheid vertonen en bekwaamheid verwerven tot
  - zelfzorg/zelfredzaamheid en tot actieve participatie binnen het gezin/het leefverband in verband met de zorg voor eigen voeding en leef- en woonsituatie,
  - contact leggen, samen werken en samenwerken,
  - het formuleren van voorstellen en bedenkingen,
  - het opnemen van verantwoordelijkheid;
- bereidheid vertonen om
  - stil te staan bij gangbare waarden en gewoonten,
  - eigen waarden, keuzen en gedragingen te overwegen, en zo nodig, bij te sturen;
- prioriteit verlenen aan
  - gezondheidsbevorderende en
  - mensgerichte (gebruikersgerichte, bewonersgerichte) benaderingswijzen.

In het bvl wordt de '**Zorg voor voeding**' geconcretiseerd naar de zorg voor de eigen dagelijkse voeding.

Daarom stellen wij volgende doelstellingen centraal:

- het correct en verantwoord leren hanteren van eenvoudige basisprincipes van voedselbereiding;
- aan de hand van één voedselvoorlichtingsmodel komen tot verantwoord kiezen en gebruiken van voedingsmiddelen (zelfde voorlichtingsmodel doorheen verticaal curriculum);
- het methodisch leren verwerken van het dagelijkse voedingsmiddelenaanbod;
- het streven naar en waarderen van een smakvolle, gezondheidsbevorderende, betaalbare voeding, op een verfijnde wijze gepresenteerd.

'**Zorg voor leef- en woonsituatie**' betekent dat de aandacht gaat naar het optimaliseren van de woonsituatie, rekening houdend met de leefsituatie van de bewoner(s). Het geheel van de leef- en woonsituatie bepaalt in belangrijke mate het comfort van de bewoners en het klimaat van het samen-leven.

Parallel aan de zorg voor eigen dagelijkse voeding wordt de zorg voor leef- en woonsituatie geconcretiseerd naar:

- zorg voor eigen kleding, sportuitrusting en toiletgoed;
- zorg voor eigen slaapkamer/studeerkamer en badkamer/toilettafel;

- decoratieve/functionele werkvormen.

Daarom stellen we de volgende doelstellingen centraal:

- het zorgproces leren aanpassen aan
  - de gebruikte textielgrondstof en de beuiling,
  - de gebruikte grondstoffen en hun afwerking voor de inrichting en de uitrusting van de woonomgeving;
- het correct en verantwoord aanwenden van de basisprincipes omtrent:
  - textielreiniging en -afwerking,
  - woningreiniging en -onderhoud,
  - decoratieve/functionele werkvormen;
- het methodisch uitvoeren van zorgtechnieken;
- het opnemen van zelfverantwoordelijkheid tot systematisch verzorgen van:
  - textielgoed,
  - slaap-/studeerruimte, badkamer en toiletruimte;
- het streven naar en waarderen van:
  - verzorgd, mooi en gezondheidsbevorderend textiel,
  - een sfeervolle, gezonde ruimte,
  - esthetisch verantwoorde en kwaliteitsvolle decoratieve/functionele realisaties.

3 Algemene pedagogisch-didactische wenken

De wijze waarop de leerinhoud aangebracht wordt en de relatie met de leerlingen zijn de voornaamste aandachtspunten in het bvl. **Succeservaring staat centraal** in de didactiek.

Vanuit deze zorg dient de leraar (het lerarenteam) volgende principes na te streven:

- vertrekken vanuit de zintuiglijke waarneming (zoveel mogelijk zintuigen)
  - aanschouwelijk onderwijs;
- leerlinggericht werken in plaats van leerstofgericht, levensecht en herkenbaar voor leerlingen
  - ervaringsgericht onderwijs;
- aanpassen van leerinhouden aan de individuele leerlingverschillen en rekening houden met een progressieve moeilijkheidsgraad
  - gedifferentieerd onderwijs;
- kennis en inzicht bijbrengen vanuit het praktisch handelen
  - geïntegreerd onderwijs;
- stap voor stap demonstreren (en laten demonstreren door leerlingen) van nieuwe handelingsgerichte vaardigheden, ondersteund door een overzichtelijk bordschema en/of instructiefiche
  - gestructureerd onderwijs;
- streven naar een zo groot mogelijke zelfactiviteit van de leerlingen: zelf waarnemen, zelf denken, zelf uitvoeren ..., zo mogelijk in overleg met elkaar
  - interactief onderwijs;
- een opdracht via een systematische probleemaanpak (methodisch handelen) benaderen, aansluitend bij (vergelijkend met) het technisch proces:
  - informatie verzamelen,
  - vanuit deze gegevens, conclusies trekken, kiezen, beslissen, en een zelfzorgplan opstellen,
  - aan de hand van het plan het zelfzorgproces uitvoeren,

- het zorgproces en de wijze van probleemoplossing beoordelen en bijsturen,
→ probleemoplossend onderwijs;
- streven naar een thematische aanpak binnen de realisatietechnieken
→ thematisch onderwijs.

De uitwerking van een project, in overleg met de collega's algemene en technische vakken, schept andere vormingskansen voor de leerlingen. Beter één goed voorbereid project dan ...

Om het onderwijsleerproces te optimaliseren dienen er afspraken gemaakt te worden omtrent het **coördineren van leerinhouden**. Concreet betekent dit:

- coördinatie binnen de eerste graad, met
  - Gezondheidseducatie (vakoverschrijdende ontwikkelingsdoelen) → voeding;
  - Natuurwetenschappen → voeding van levende wezens;
  - Personenzorg → zorg voor de handen;
  - Plastische opvoeding → ontwikkeling van de esthetische zin;
  - Techniek → technisch proces;
- verticale coördinatie met de tweede en derde graad, omtrent
  - beroepeninformatie;
  - gebruik van stappenplan en instructiefiches;
  - keuze van technische vaardigheden (vooral binnen Leef- en woonsituatie).

De **volgorde van de leerinhouden** in het leerplan is niet dwingend, maar wordt medebepaald door de beginsituatie en de interesse van de leerlingen.

4 Leerplandoelstellingen, leerinhouden, pedagogisch-didactische werken en didactische middelen

LEERPLANDOELSTELLINGEN DIE VOOR ALLE LESSEN GELDEN

Bepaalde leerplandoelstellingen beogen vaardigheden die fundamenteel zijn voor het vakdomein Zorg voor voeding en voor het vakdomein Zorg voor leef- en woonsituatie. We groeperen ze hier vooraf om er extra de aandacht op te vestigen. De leraar moet ze in zoveel mogelijk lessen integreren.

- Handhygiëne stipt en correct uitvoeren.
- Eenvoudige lengte-, massa- en volumemetingen correct uitvoeren, en de bijbehorende cijfergegevens aflezen.
- Met praktische maten meten en deze gegevens omrekenen naar nauwkeurig juiste metingen.
- Een werkpost organiseren in functie van ergonomisch en veilig werken.
- De vijf M's (mens, milieu, materiaal, middelen, methode) concreet invullen bij het uitvoeren van een handlingsgerichte vaardigheid.

4.1 Zorg voor voeding

4.1.1 Ontbijt

LEERPLANDOELSTELLINGEN	LEERINHOUDEN
1 De behoefte aan een ontbijt voor jongeren analyseren en motiveren.	Ontbijtbehoefte
2 Aan de hand van informatie en documentatie, soorten ontbijt omschrijven. Ontbijtgewoonten vergelijken bij ons, bij verschillende gelegenheden en in andere culturen.	Ontbijtgewoonten
3 Voedingswaren als ontbijt situeren binnen een voedingsvoorlichtingsmodel voor gezonde voeding. Gebruikte voedingswaren benoemen en vergelijken met analoge producten van verschillende merken, onder meer omtrent verpakking, herkenbaarheid, informatiewaarde, bewaartijd, prijs.	Voedingswaren voor ontbijt
4 Boodschappenlijst opstellen en inkopen doen. De verschillende deeltaken logisch plannen. Verschillende soorten ontbijt verzorgen· <ul style="list-style-type: none"> – met bereidingsprincipes: koken, bakken in de pan, roosteren, oplossen, extraheren ...; – met technieken: pellen, schillen, besmeren, snijden, roeren, beleggen, mengen, schikken ...; – met aangepaste middelen. Ontbijttafel dekken met aangepaste tafelbekleding, uitrusting en decoratie. Ontbijt presenteren en nuttigen. Nazorg correct en volledig uitvoeren: afruimen, vaat doen en opruimen. Elke deeltaak en het geheel beoordelen en suggesties formuleren.	Zorgprocessen omtrent de zorg voor een ontbijt
5 Bereidheid vertonen tot zelfbevraging en gedach- tewisseling over onder meer	Naar eigen waarden

- het eigen standpunt pro of contra het dagelijks ontbijt;
- factoren die de eigen ontbijtgewoonten positief of negatief beïnvloeden.

4.1.2 Eenvoudig volwaardig (middag)maal

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

6	De behoefte aan een volwaardig (middag)maal voor jongeren analyseren en motiveren.	Behoefte aan een volwaardig (middag)maal
7	Aan de hand van informatie en documentatie – de samenstelling van een eenvoudig volwaardig (middag)maal omschrijven; – menudelen benoemen; – gerechten invullen. Eetgewoonten vergelijken bij ons, bij verschillende gelegenheden en in andere culturen. Het tijdstip van een volwaardig (middag) maal plaatsen in de dagindeling.	Gewoonten omtrent het nemen van een volwaardig (middag)maal
8	Voedingswaren voor dagelijkse maaltijden situeren binnen een voedingsvoorlichtingsmodel voor gezonde voeding. Gebruikte voedingswaren benoemen en vergelijken met analoge producten van verschillende merken, onder meer omtrent verpakking, herkenbaarheid, informatiewaarde, versheid, bewaartijd, prijs. Volgens receptuur de hoeveelheid berekenen.	Voedingswaren voor een eenvoudig volwaardig (middag)maal
9	Boodschappenlijst opstellen en inkopen doen. De verschillende activiteiten voor het bereiden van een gerecht logisch plannen. Verschillende gerechten bereiden – als soep, hoofdschotel en nagerecht; – vers, gedeeltelijk voorbereid, kant-en-klaar; – met bereidingsprincipes: zie ontbijt + uit te breiden met stomen, stoven, emulsioneren, binden, kruiden ... en principes voor rauwkostverwerking; – met technieken: zie ontbijt + uit te breiden	Zorgprocessen omtrent de zorg voor een eenvoudig volwaardig (middag)maal

- met reinigen, spoelen, kloppen, ziften, mixen, hakken, pletten, koelen ...;
- met aangepaste middelen.

Tafeldekken voor een dagelijkse maaltijd, met aangepaste tafelbekleding, uitrusting en decoratie.

Maaltijd presenteren en nuttigen.

Nazorg correct en volledig uitvoeren: afruimen, vaat doen en opruimen.

Elke deeltaak en het geheel beoordelen en suggesties formuleren.

- 10 Bereidheid vertonen tot zelfbevraging en gedachtewisseling over onder meer Naar eigen waarden
- eigen wijze en tijdstip van middagmalen
  - vanuit gezondheidskundig oogpunt;
  - factoren die de eigen eetgewoonten positief of negatief beïnvloeden.

4.1.3 Lunchpakket - Picknick

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

- 11 De behoefte aan een lunchpakket/picknick voor jongeren analyseren en motiveren. Behoefte aan een lunchpakket/picknick
- 12 Na het inwinnen van informatie Gewoonten omtrent het gebruiken van een lunchpakket en een picknick
- het buitenhuis eten van jongeren en het gebruik van een picknick toelichten;
  - de eigen schoolsituatie omtrent het gebruiken van een lunchpakket omschrijven;
  - de samenstelling van een lunchpakket en een picknick verduidelijken en vergelijken met andere culturen.
- 13 Noodzakelijke elementen van een lunchpakket/picknick (voedingswaren en niet-voedingswaren) inventariseren. Elementen van een lunchpakket en/of picknick: voedingswaren en niet-voedingswaren
- Een reeks voedingswaren als spijs, toespis, drank, toetje
- benoemen;
  - situeren binnen een voedingsvoorlichtings-

model en de belangrijkste eigenschappen ervan omschrijven;

- verantwoord kiezen.

Informatie inwinnen omtrent het aanbod aan verpakkingsmaterialen in functie van bewaren, hanterbaarheid bij verplaatsing en gebruik, prijs ...

Prijs vergelijken van lunchpakket/picknick met het nemen van bijvoorbeeld een schoolmaaltijd of het eten in een eethuis ...

- 14 Verschillende elementen voor een lunchpakket/picknick voorbereiden/bereiden: Zorgprocessen omtrent de zorg voor een lunchpakket/picknick

- als spijs, toespis, drank, toetje, eenpansschotel ...;
- met bereidingsprincipes: zie ontbijt;
- met technieken: zie ontbijt + uit te breiden met verpakken, vervoeren ...;
- met aangepaste middelen: zoals blikopener, thermosfles, drinkbus, beker, brooddoos, aluminiumfolie, servet ...

In gegeven omstandigheden de plaats voor lunchverbruik/picknickplaats voorbereiden.

Lunch/picknick nuttigen.

Ruimte milieubewust opruimen.

Elke deeltaak en het geheel beoordelen en suggesties formuleren.

- 15 Bereidheid vertonen tot zelfbevraging en gedachteswisseling over onder meer Naar eigen waarden

- eigen lunchpakket vanuit gezondheidskundig oogpunt;
- invloed van gangbare lunchgewoonten bij jongeren.

4.1.4 Tussendoortje en traktatie

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHouden

- 16 De behoefte aan tussendoortjes en traktaties voor jongeren analyseren en motiveren. Behoeftte aan tussendoortjes en traktaties

- 17 Na het inwinnen van informatie
 – factoren die het gebruik van tussendoortjes en traktaties door jongeren bepalen/beïnvloeden omschrijven;
 – tussendoortjes en traktaties, gebruikt door jongeren, inventariseren.
- Gewoonten omtrent het gebruik van tussendoortjes en traktaties
- 18 Een reeks tussendoortjes en traktaties als drank en spijs
 – benoemen;
 – situeren binnen een voedingsvoorlichtingsmodel, en de belangrijkste eigenschappen omschrijven;
 – verantwoord kiezen.
- Tussendoortjes en traktaties
- 19 Zoete en hartige tussendoortjes en traktaties bereiden:
 – als spijs en drank, zoals broodpudding, hapjes, koekjes, melkproducten, minipizza's, rauwkost, verloren brood, verse frisdranken ...;
 – met bereidingsprincipes: zie ontbijt;
 – met technieken: zie ontbijt + uit te breiden met persen ...;
 – met aangepaste middelen.
- Zorgprocessen omtrent de zorg voor tussendoortjes en traktaties
- Tafeldekken voor het verbruik van tussendoortjes.
 Tussendoortjes en traktaties presenteren en nuttigen.
 Nazorg correct en volledig uitvoeren: afruimen, vaat doen en opruimen.
 Elke deeltaak en het geheel beoordelen en suggesties formuleren.
- 20 Bereidheid vertonen tot zelfbevraging en gedachteswisseling over onder meer
 – eigen standpunt omtrent het nemen, het aankopen, het zelf bereiden van tussendoortjes en traktaties;
 – eigen gewoonten omtrent het nemen van (meestal zoete) tussendoortjes vanuit gezondheidskundig oogpunt;
 – de plaats en de rol van tussendoortjes tussen de andere maaltijden.
- Naar eigen waarden

4.1.5 Eenvoudig avondmaal

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

- 21 De behoefte aan een licht of krachtig avondmaal voor jongeren analyseren en motiveren. Behoeftte aan een licht of krachtig avondmaal
- 22 Aan de hand van informatie en documentatie
– soorten avondmalen omschrijven;
– avondmalen onderscheiden:
    avondmalen als aanvulling tot een voedingsevenwicht per dag,
    avondmalen als volwaardige maaltijden.
Eetgewoonten vergelijken bij ons, bij verschillende gelegenheden en in andere culturen, en de invloed ervan op de slaap. Gewoonten omtrent het nemen van een licht of krachtig avondmaal
- 23 Voedingswaren en gerechten benoemen en situeren binnen een voedingsvoorlichtingsmodel voor gezonde voeding. Voedingswaren voor een avondmaal
Restverwerkend avondmaal economisch verantwoorden.
Avondmaaltijden, zoals rauwkostschotels, deegwarenbereidingen, eenpansgerechten en bereide schotels (als aanvullende maaltijd) vergelijken.
- 24 De verschillende activiteiten voor het bereiden van een gerecht logisch plannen. Zorgprocessen omtrent de zorg voor een eenvoudig avondmaal
Verschillende gerechten bereiden
– als restverwerking en als eenvoudig eenpansgerecht, deegwaren- en rauwkostschotel;
– met bereidingsprincipes: zie middagmaal;
– met technieken: zie middagmaal + uit te breiden met hakken, raspen, afgieten, verlekken ...;
– met aangepaste middelen.
Tafeldekken voor een avondmaal, met aangepaste tafelbekleding, uitrusting en decoratie.
Maaltijd presenteren en nuttigen.
Nazorg correct en volledig uitvoeren: afruimen, vaat doen en opruimen.
Elke deeltaak en het geheel beoordelen en suggesties formuleren.

- 25 Bereidheid vertonen tot zelfbevraging en gedachtewisseling over onder meer
- het relationeel deelnemen aan een maaltijd;
  - de zelfredzaamheid in verband met de zorg voor een eigen avondmaal.
- Naar eigen waarden

4.2 Zorg voor leef- en woonsituatie

4.2.1 Zorg voor de leefruimte

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

26	De verschillende leefruimtes benomen in relatie tot hun specifieke functies en hun specifieke gebruikers.	Verschillende leefruimtes en hun specifieke functie en hun specifieke gebruikers, bv. een klaslokaal als lesruimte voor een groep jongeren van 13 jaar
27	De verschillende voorwaarden waaraan een leefruimte moet voldoen opsommen.	Voorwaarden wat betreft: veiligheid, hygiëne, verlichting, verluchting, inrichting, verwarming, sfeer ...
28	De verschillende opvattingen en trends qua inrichting opnoemen en de eigen voorkeur motiveren.	Verschillende opvattingen en trends zoals: terug naar de natuur, cocooning, klassiek, minimalistisch, Japanse stijl ...
29	Informatie verzamelen over hoe een leef- en woonruimte eruitziet, welke materialen en grondstoffen er zijn gebruikt. De grondstoffen benoemen aan de hand van eenvoudige herkenningspunten.	Grondstoffen zoals hout, glas, metaal, kunststof, steen ...
30	De staat van bevuiling vaststellen en daaraan de methode, de middelen en de materialen voor onderhoud koppelen.	Soorten bevuiling zoals vettig vuil, losliggend vuil ...
31	De staat van bevuiling koppelen aan de frequentie van onderhoud (dagelijks, wekelijks en periodiek)	Methode zoals droogreinigen, afstoffen, vegen, stofzuigen, moppen ...), natreinigen (klamvochtig afnemen, afwassen schuren, dweilen, spoelen, drogen ...) en onderhouden (boenen ...) Middelen zoals stofzuiger, veegborstel en blik, spons en zeem, interieurdoek ... Materialen zoals onderhoudsproducten ...
32	Een plan opstellen in verband met de zorg voor leef- en woonsituatie:	Plannen van de zorg
	– de volgorde bepalen, – de methode, de materialen en de middelen bepalen.	

33	Uitvoeren van eenvoudige dagelijkse/wekelijkse zorg voor leef- en woonsituatie op een veilige, hygiënische, ergonomische, ecologische en economische wijze onder begeleiding.	Uitvoeren van de zorg
34	Evalueren en bijsturen van het informatie verzamelen, plannen en uitvoeren van de zorg voor de leef- en woonsituatie.	Evalueren en bijsturen
35	Verwoorden van wat ervaren en geleerd werd en welk effect dit kan hebben in de eigen dagelijkse leefsituatie. Bereidheid vertonen tot zelfbevraging en gedachtewisseling over onder meer eigen gewoonten en eigen verantwoordelijkheid omtrent zorg voor de leefruimte.	

4.2.2 *Zorg voor textiel: reinigen*

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

36	De behoefte aan systematisch en facultatief reinigen van – eigen kleding, – sportuitrusting, – toiletgoed, analyseren en motiveren.	De behoefte aan gereinigd textiel
37	Na het inwinnen van informatie, gewoonten van jongeren vergelijken (ev. met andere culturen) omtrent het systematisch/facultatief reinigen van eigen kleding, sportuitrusting, toiletgoed.	Gewoonten omtrent het systematisch/facultatief reinigen van textiel
38	Kritieke punten in verband met reinigen (aard en plaats van bevuilding, specifieke aantasting), inventariseren en analyseren. Onderhoudsetikettering lezen en interpreteren voor hand- en machinewas.	Hygiëneknelpunten en onderhoudsetikettering
39	Reinigingsproces kiezen, plannen en uitvoeren voor hand- en machinewas, wat betreft wasgoed sorteren, voorbereiden, wassen, – met principes: eventueel weken, voorwassen, wassen, spoelen, verzachten, drogen; – met technieken: - mechanisch: val-, wrijf- en centrifuge beweging, - manueel: wrijf-, en wringbeweging;	Zorgprocessen omtrent de zorg voor het reinigen van textiel

- met aangepaste producten en middelen;
- drogen en strijkdroog bewaren.

Nazorg correct en volledig uitvoeren: werkruimte ordenen, middelen reinigen en bergen, producten afsluiten en bergen.

Elke deeltaak en het geheel beoordelen en suggesties formuleren.

- 40 Bereidheid vertonen tot zelfbevraging en gedachtewisseling over onder meer Naar eigen waarden
- eigen gewoonten en eigen verantwoordelijkheid omtrent de vervanging en de verzorging van persoonlijk textielgoed;
  - factoren die een positieve/negatieve invloed hebben op de eigen zorg voor het persoonlijk textielgoed

4.2.3 Zorg voor textiel: kast- en gebruiksklaar maken

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

- 41 De behoefte aan mooi en systematisch gebruiks-/kastklaar maken van De behoefte aan gebruiks-/kastklaar textiel
- eigen kleding,
  - sportuitrusting,
  - toiletgoed,
- analyseren en motiveren.
- 42 Na het inwinnen van informatie, gewoonten van jongeren vergelijken (ev. met andere culturen) omtrent het systematisch gebruiks-/kastklaar maken van eigen kleding, sportuitrusting, toiletgoed. Gewoonten omtrent het systematisch gebruiks-/kastklaar maken van textiel
- 43 Onderhoudsetikettering lezen en interpreteren omtrent het gebruiks-/kastklaar maken van eigen kleding, sportuitrusting, toiletgoed. Onderhoudsetikettering omtrent gebruiks-/kastklaar maken van textiel
- 44 Afwerkingsproces kiezen, plannen en uitvoeren voor platte, enkele stukken, en iets meer gecompliceerde stukken, wat betreft het eventueel invochten en het afwerken: Zorgprocessen omtrent de zorg voor het gebruiks-/kastklaar maken van textiel
- met principes en technieken: invochten, in vorm brengen, plaatsen, bijstrijken, (ev. strijken), stoomstrijken, opvouwen, hangen, stapelen en bergen;

- met (ev. strijkijzer) stoomstrijkijzer, strijkplank, strijktafel.

Nazorg correct en volledig uitvoeren: werkruimte ordenen, middelen eventueel reinigen en bergen.

Elke deeltaak en het geheel beoordelen en suggesties formuleren.

45 Bereidheid vertonen tot zelfbevraging en gedachtewisseling over onder meer Naar eigen waarden

- eigen gewoonten en eigen verantwoordelijkheid omtrent het gebruiks-/kastklaar maken van persoonlijk textielgoed;
- eigen standpunt omtrent mooi afgewerkt textiel en een geordende linnenkast;
- factoren die een positieve/negatieve invloed hebben op de eigen zorg voor het persoonlijk textielgoed.

4.2.4 Decoratieve en/of functionele werkvormen

Opgelet: minstens twee verschillende grondstoffen bewerken naast bloemen/planten ...

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

46	De behoefte en de mogelijkheden aan esthetisch verantwoorde decoratieve en functionele voorwerpen analyseren en motiveren.	De behoefte aan esthetisch verantwoorde decoratieve/functionele voorwerpen
47	Na het inwinnen van informatie, verzamelen van documentatie, trends vaststellen omtrent kleuren, grondstoffen, ontwerpen, combinaties ... voor decoratieve/functionele voorwerpen.	Trends voor decoratieve/functionele voorwerpen
48	Veiligheidsknelpunten inventariseren. Kwaliteitseisen formuleren en toleranties bepalen.	Veiligheid en kwaliteitszorg bij het realiseren van decoratieve/functionele voorwerpen
49	Realisatieproces kiezen, plannen en uitvoeren door – het analyseren van een werkstuk, of het ontwerpen van een eenvoudig werkstuk; – met inbegrip van een (beperkte) persoonlijke keuze, bijvoorbeeld omtrent materialen (zie bijlage, blz. 28), grootte, aantal, kleur, combinatiemogelijkheden, het lezen, en eventueel het overnemen, aanpassen, ontwerpen van een	Zorgprocessen omtrent de realisatie van decoratieve/functionele voorwerpen

patroon/ beschrijving/technische tekening;

- met aangepaste methodes (zie bijlage, blz. 28);
- met aangepaste middelen (zie bijlage, blz. 28).

Nazorg correct en volledig uitvoeren: werkruimte ordenen, middelen eventueel reinigen en bergen.

Elke deeltaak en het geheel beoordelen en suggesties formuleren.

50 Bereidheid vertonen tot zelfbevraging en gedachtewisseling over onder meer Naar eigen waarden

- de waarde en het belang van esthetisch verantwoorde decoratieve/functionele voorwerpen;
- de waardering voor handwerk/machinewerk.

BIJLAGE

MATERIALEN (inspirerend en voor aanvulling vatbaar)	METHODES	MIDDELEN in functie van de techniek
Bloemen en planten - bloemen: vers - gedroogd - planten en heesters - bladmateriaal - kruiden	- bloemen schikken in een vaas - eenvoudig steekwerk - verpotten - begieten - zaaien - verspenen - ...	- gieter - harkje - plantstokje of spatel - plantschopje of plantijzer - snoeischaar, bloemenschaar - ...
Glas	- graveren - sjabloneren - (zand)schilderen - craquelieren - ...	- graveerstiften - ...

MATERIALEN (inspirerend en voor aanvulling vatbaar)	METHODES	MIDDELEN in functie van de techniek
Hout	<ul style="list-style-type: none"> - meten - schuren - vijlen - zagen: figuurzagen - verstekzagen - boren - verbinden met spijkers, schroeven - lijmen - werken met hobbyhoutjes - sjabloneren - (zand)schilderen - vernissen - ... 	<ul style="list-style-type: none"> - tafelkolomboormachine en machinespanschroef - figuurzaag en figuurzaagjes - bankschroef met bekplaten - vijlborstel - boren en verzinkboor - schuurblokje - kapzaag - raspen en vijlen - bankhamer ($\pm$ 300 g) - schroevendraaiers - els of priem - blokwinkelhaak - doorslag of drevel - nijptang - ...
Klei - Brooddeeg	<ul style="list-style-type: none"> - uitrollen - lijmen - versnijden - kneden - boetseren - bakken - glazuren - vernissen - schilderen - tamponneren - ... 	<ul style="list-style-type: none"> - mes - mengkom - deegrol - penseel - pottenbakkersoven - ...
Kunststof <ul style="list-style-type: none"> - piepschuim - rubber - plexi - mica - styropor 	<ul style="list-style-type: none"> - meten - vijlen - zagen - boren - lijmen - warm vervormen - craqueleren - ... 	<ul style="list-style-type: none"> - plooi toestel - allesnijder - metaalzaag - lintzaag - vijlen - boren - tafelkolomboormachine en machinespanschroef - ...

MATERIALEN (inspirerend en voor aanvulling vatbaar)	METHODES	MIDDELEN in functie van de techniek
Leder	<ul style="list-style-type: none"> - uitsnijden - lijmen - gaatjes ponsen - rijgspleetjes slaan - naaien - rijgen met leerband - bevestigen van: <ul style="list-style-type: none"> · drukknoppen <ul style="list-style-type: none"> · holnietjes <ul style="list-style-type: none"> · nestelringen - stempelen - modelleren - ... 	<ul style="list-style-type: none"> - holpijptang - cutter - snijplank - leerschaar - stalen liniaal - stalen winkelhaak - hamer - houten hamer - radeerwielkje - steekspreider - priem of els - lijnentrekker - spatel - modelleur - naalden - universele tang om drukkno- pen, nestelringen en holfiet- jes aan te brengen - ...
Metaal	<ul style="list-style-type: none"> - meten - schuren - vijlen - plooiën (draad) - zagen - boren - verbinden: schroeven - solderen - schilderen - vernissen - ... 	<ul style="list-style-type: none"> - tafelkolomboormachine en machinespanschroef - vijlen: bastaardvijl en halfzoete vijl - boren en verzinkboor - centerpons - krasnaald of kraspen - soldeerbout: 40 W - 25 W - steeksleutels - schroevendraaiers - bankschroef - blokwinkelhaak - meetlat - metaalzaag - schuurlijnen - ...

MATERIALEN (inspirerend en voor aanvulling vatbaar)	METHODES	MIDDELEN in functie van de techniek
Papier	<ul style="list-style-type: none"> - origami - filligraan - embossing - tamponeren - (zand)schilderen - zeefdrukken met de volgende basistechnieken . meten . knippen . snijden . vouwen . schilderen . inpakken met geschenkpapier - ... 	<ul style="list-style-type: none"> - schaar - meetlat - potlood - pen voor embossing - lichtbak - tandenstokers - ...

MATERIALEN (inspirerend en voor aanvulling vatbaar)	METHODES	MIDDELEN in functie van de techniek
Textiel - katoen - linnen - sisal - wol - zijde - kunstmatige vezels - synthetische vezels - mengvezels	- haken: filethaakwerk, kunsthaakwerk, gewoon - borduren: bijvoorbeeld kruisjessteek, doorstopsteek, platsteek - knopen: macramé - stoppen: filetdoorstopwerk - breien - punniken - vlechten - macramé - kantklossen - mazen - naaien, bijvoorbeeld ajour - stikken - appliceren - weven - sjableneren - tamponneren - zeefdrukken - ...	
Was	- smelten - in vormen gieten - ...	- pannetje - ...

PEDAGOGISCH-DIDACTISCHE WENKEN EN DIDACTISCHE MIDDELEN

- Suggesties voor projectwerk
  - Een leef- en studieweek in een verblijfplaats (bv. een bungalowpark), waar leerlingen voor zichzelf zorgen, wat betreft voeding en de ondersteuning van de leef- en woonsituatie.
  - Een feest vieren.
  - Vakantie, vrije tijd.
- Per thema kan er een voortak gegeven worden waarbij de leerlingen gedurende een beperkte periode (bv. een week) inventariseren wat ze aan spijs en drank verbruikt hebben. Er moet wel aangedrongen worden op eerlijkheid.
- Voor decoratieve werkvormen nagaan of het werkstuk voldoet aan een aantal criteria, zoals
  - esthetisch verantwoord (zouden we het zelf aankopen?; eventueel overleggen met Plastische opvoeding);
  - aantrekkelijk voor jongens en meisjes;
  - beperkte taakspanning;
  - ruimte voor differentiatie (bv. wat betreft hoeveelheid, moeilijkheidsgraad).

- 1-2 In overleg met en in samenwerking met het medisch schooltoezicht, een ontbijtmogelijkheid organiseren op de school, bijvoorbeeld onder buffetvorm met verschillende ontbijten; de leerlingen (en de leraren) nemen samen een ontbijt, waarbij ze uitgenodigd worden om van elke soort ontbijt te verbruiken.
- 3 De leerlingen een verpakking van een ontbijtproduct laten meebrengen.
Gebruikmaken van een schematische voorstelling van een voedingsvoorlichtingsmodel (Vlaanderen: actieve voedingsdriehoek; Nederland: Voedingswijzer). Slechts één model gebruiken en hieromtrent afspraken maken binnen de school.
Ontbijtkorf samenstellen, de kostprijs schatten en nadien de werkelijke prijs berekenen.
- 4 Samen met de leerlingen een bestelling opmaken. 's Anderendaags dan eventueel samen ontbijten.
Samen boodschappen doen.
Ontbijt tafel aanpassen aan verschillende gelegenheden.
- 7 Vanuit een menukaart de samenstelling van een middagmaal verduidelijken.
- 8 Gebruikmaken van een schematische voorstelling van een voedingsvoorlichtingsmodel.
Meten en berekenen hoeveel personen er kunnen eten van bijvoorbeeld 1 liter soep.
- 9 Ook gebruikmaken van placemats in diverse grondstoffen.
Kant- en klaargerechten uit het marktaanbod vergelijken met een zelf bereid gerecht.
- 13 Gebruikmaken van een schematische voorstelling van een voedingsvoorlichtingsmodel.
Milieubewuste verpakkingen gebruiken.
Prijs vergelijken van een zelfgemaakt lunchpakket met het verbruiken van een vergelijkbare lunch in een eethuis.
- 14 Een uitstap voorzien met onder meer het verbruiken van een picknick.
- 18 Gebruikmaken van een schematische voorstelling van een voedingsvoorlichtingsmodel.
- 19 Vergelijking maken tussen zelf bereide tussendoortjes/traktaties en aangekochte tussendoortjes, wat betreft de prijs, de smaak, de samenstelling.
- 21 Een duidelijk onderscheid maken tussen een avondmaal als aanvulling en een avondmaal als hoofdmaaltijd.
- 26 Men kan starten met het laten verwoorden van eigen beleving en gewoonten van jongeren omtrent het inrichten van hun leefruimtes, bv. de eigen slaapkamer, en zo komen tot algemeenheden in verband met de verschillende leefruimtes.

Gebruikmaken van klasgesprek, groepswork, opzoeken van info in folders, weekbladen, bezoeken van woonwinkel, observatie van de verschillende ruimtes op school ...

Voorstellen en motiveren van eigen voorkeur aan de hand van een interview, een collage ...

Inrichten van ruimte volgens bepaalde thema's, bv. kerstsfeer ... . Zie ook leerplandoelstellingen 46 tot en met 50, decoratieve werkvormen hierbij integreren.
- 26-35 Bij het aanbrengen van de verschillende leerplandoelstellingen en leerinhouden en bij de concrete

uitvoering kan er methodisch gewerkt worden volgens een stappenplan (bv. informeer je, stel een plan op, voer uit, evalueer en stuur bij). Dit stappenplan kan zowel mondeling als schriftelijk gehanteerd worden. Teveel schrijfwerk vermijden!

- 29-35 Bedoeling is dat de aangeboden kennis en vaardigheden binnen de ervaringswereld van de leerlingen blijft zodat leerlingen voldoende concrete aanknopingspunten hebben.

De leefruimtes waar zorg voor gedragen wordt kunnen zijn: eigen leslokaal, lokaal voeding, polyvalent lokaal ... . Toiletten kunnen eens aan bod komen maar dan wel gekaderd in een afgebakende leersituatie.

Er moet een keuze gemaakt worden uit de verschillende grondstoffen en bijbehorende methodes, middelen en materialen.

Leerlingen moeten eenvoudig dagelijks/wekelijks onderhoud kunnen uitvoeren onder begeleiding: herhaling is nodig om vaardigheid te bekomen en op die manier succes te ervaren. Begeleiding door de leraar kan evolueren van intense begeleiding naar meer zelfstandig werken door de leerlingen.

Op een veilige, hygiënische, ergonomische, ecologische en economische wijze werken heeft betrekking op het gebruik van middelen en materialen.

In verband met veiligheid is het belangrijk zich te houden aan de instructies die vermeld worden op de bijsluiters van de gebruikte gereedschappen. Ook instructies eigen aan de school leren gebruiken en opvolgen.

- 34-35 Evaluatie van de zorg heeft betrekking op de verschillende stappen die gezet worden en hierbij is het belangrijk dat leerlingen feedback ontvangen van de leraar en ook zelf leren evalueren aan de hand van enkele concrete criteria. Stilstaan of benoemen van wat geleerd werd is een eerste stap in het leren en in eventuele gedragsverandering. Respect voor diversiteit binnen de leerlingengroep is hierbij wel nodig zowel door de leraar als door de leerlingen onderling.

- 38 Afspreken met de leraar Techniek omtrent de voorkennis in verband met onderhoudsetikettering. Leerlingen een kledingstuk met onderhoudsetikettering laten meebrengen.
- 39 Voor handwas kunnen onder meer de volgende stukken in aanmerking komen: sterk gekleurde T-shirt, zwemgerief, turngerief.
Voor machinewas kan onder meer het eigen schortje in aanmerking komen.
Het accent ligt op het vergelijken van het wasproces met de hand en de machine, om te kunnen vaststellen dat de onderscheiden fasen dezelfde zijn. Dit kan eventueel gebeuren via een onderwijsleergesprek aan de hand van een demonstratie.
Bezoek brengen aan een grootwarenhuis, met gerichte observatieopdrachten.
- 44 Werken met documentatie wat betreft soorten strijkijzer en strijkplanken.

Leerplannen van het VVKSO zijn het werk van leerplancommissies, waarin begeleiders, leraren en eventueel externe deskundigen samenwerken.

Op het voorliggende leerplan kan u als leraar ook reageren en uw opmerkingen, zowel positief als negatief, aan de leerplancommissie meedelen via e-mail (leerplannen.vvksko@vsko.be).

Vergeet niet te vermelden over welk leerplan u schrijft: vak, studierichting, graad.

Langs dezelfde weg kan u zich ook aanmelden om lid te worden van een leerplancommissie.

In beide gevallen zal de Dienst Leerplannen zo snel mogelijk op uw schrijven reageren.

---

5 Evaluatie

Een belangrijke maar moeilijke fase in het onderwijsproces is het evalueren. Wat evalueren we? Weten de leerlingen wat we evalueren? ...

De historiek van het evaluatiebeleid toont aan dat de functie van het evalueren van het leerproces van de leerling zich niet meer beperkt tot het selecteren.

5.1 Een proces van begeleiden en beoordelen

Vernieuwingen in het onderwijs hebben geleid tot een verbrede invulling van het begrip evaluatie, namelijk van enkel selectief, naar begeleidend en beoordelend evalueren.

Begeleidend evalueren betekent de leerling helpen slagen in zijn opdracht, mee zorg dragen voor de vorming van zijn competentie. Dit betekent hem helpen in de ontwikkeling van zijn cognitieve vaardigheden, zijn handlingsgerichte vaardigheden en zijn attitudes.

Beoordelend evalueren heeft zowel een productgericht als een procesmatig karakter. Niet alleen het resultaat dat door de leerling wordt bereikt, maar ook de weg daarheen is belangrijk. Dit houdt in dat de leraar op een kwalitatieve wijze een waardeoordeel uitsprekt, niet alleen over het eindresultaat, maar ook over de wijze waarop de leerling het probleem benadert.

5.2 Een cyclisch proces vanuit en van doelstellingen

Een goede evaluatie representeert zo getrouw mogelijk het geheel van de nagestreefde doelstellingen. Dit vraagt aandacht voor het uitgangspunt: de doelstellingen, en het eindpunt: de evaluatie.

Belangrijke consequenties zijn:

- hoe *nauwkeuriger* de formulering van de doelstellingen, hoe makkelijker de evaluatie;
- hoe *eenduidiger* de formulering van de doelstellingen, hoe preciezer de evaluatie.

Het bekijken van doelstellingen vanuit deze kwaliteitseisen, en vanuit de koppeling doelstellingenevaluatie, geeft bruikbare informatie voor de leerling en de leraar.

Het leerproces van de leerling wordt duidelijk gestuurd en geëvalueerd vanuit de vooropgestelde doelstellingen = *evalueren vanuit doelstellingen*. Dit betekent dus dat niet het cijfer, maar wel de doelstellingen het criterium vormen voor het slagen.

Anderzijds krijgt de leraar, via het evalueren van het leerproces van leerlingen, informatie over de doelstellingen zelf, namelijk

- de haalbaarheid, de relevantie en de verantwoording;
- de nauwkeurigheid en de eenduidigheid van de formulering;

= *evalueren van doelstellingen*.

Evalueren van het leerproces van de leerling, omvat dus het 'evalueren van en vanuit doelstellingen'.

6 Minimale materiële vereisten

6.1 Lokaal voedselbehandeling

6.1.1 Specifieke inrichting

6.1.1.1 Nutsvoorzieningen

- voorzieningen voor koud en warm water
- elektriciteitsvoorziening voor verlichting, aansluiting toestellen en apparatuur

6.1.1.2 Infrastructurale voorzieningen

- zone voor praktijk voedselbehandeling
- mogelijkheid voor presentatie en bediening
- zone voor handhygiëne

6.1.2 Specifieke uitrusting

Het aantal keer dat bepaalde voorzieningen moeten aanwezig zijn, is afhankelijk van het aantal leerlingen. Er dient voldoende te zijn voor elke werkende leerling; niet noodzakelijk in één en hetzelfde lokaal.

6.1.2.1 Specifieke uitrusting naar gelang van de volgende zorgprocessen

- opslag van ingrediënten en producten

- koeling en invriesmogelijkheid van ingrediënten en bereid voedsel
- voorbereiding
- bereiding
- presentatie, bediening en verbruik
- vaathygiëne
- afvalhygiëne

6.1.2.2 Specifieke uitrusting voor

- handhygiëne
- brandveiligheid

6.1.2.3 Klein werkmateriaal, toestellen en apparaten, omtrent

- de technieken: bakken in de pan, besmeren, binden, hakken, kloppen, koken, mengen, mixen, pellen, persen, raspen, roeren, roosteren, schikken, schillen, snijden, spoelen, stoven, verlekken, verpakken, ziften
- het bewaren van voedingsmiddelen: koelen en invriezen
- de omkadering van de voedselpresentatie: tafelbekleding, uitrusting en decoratie

6.1.2.4 Producten en gerief in verband met eerste hulp bij ongevallen

6.1.2.5 Informatiebronnen

- in verband met voedselbehandeling
  - voedingsvoorlichtingsmodel
  - documentatiemateriaal
- in verband met handhygiëne
  - hygiëneplan
  - instructiefiche

6.1.3 Uitzicht en afwerking

Het geheel is ingericht, uitgerust en afgewerkt volgens de regelgeving in verband met hygiëne en veiligheid.

6.2 Lokaal Leef- en woonsituatie (= polyvalent lokaal)

6.2.1 Specifieke inrichting

6.2.1.1 Nutsvoorzieningen

- voorzieningen voor koud en warm water
- elektriciteitsvoorziening voor verlichting, aansluiting apparatuur

6.2.1.2 Infrastructurale voorzieningen

- zone en uitrusting voor praktijk reinigen en opmaken van textiel
- zone en uitrusting voor theorie/decoratieve werkvormen
- zone voor berging van producten en gerief voor de zorg voor de leefruimte, textiel en decoratieve werkvormen

6.2.2 Specifieke uitrusting

Het aantal keer dat bepaalde voorzieningen moeten aanwezig zijn, is afhankelijk van het aantal leerlingen. Er dient voldoende te zijn voor elke werkende leerling; niet noodzakelijk in één en hetzelfde lokaal.

6.2.2.1 Specifieke uitrusting naar gelang van de volgende zorgprocessen

- reinigen van textiel
- gebruiks- en kastklaar maken van textiel
- reinigen en onderhouden van onderdelen van de slaap-/studeerruimte
- realiseren van decoratieve/functionele voorwerpen

6.2.2.2 Klein werkmateriaal, toestellen en apparaten omtrent

- de zorg voor de leefruimte: naar gelang van de volgende
  - deeltaken: dekken van bed, reinigen en onderhouden van lavabo, meubilair, spiegel, toiletgerief
  - grondstoffen: glas, hout, keramiek, kunststof
  - technieken: ontstoffen, spoelen, glanzen, verfraaien
- de zorg voor textiel: naar gelang van de volgende
  - deeltaken in verband met handwas/machinewas: sorteren, voorbereiden, wassen, spoelen, drogen en strijkdroog bewaren, kast- en gebruiksklaar maken
  - textielvoorwerpen: platte, enkele stukken, en eenvoudige gecompliceerde stukken
  - technieken voor mechanische behandeling: val-, wrijf- en centrifugebeweging
  - technieken voor manuele behandeling: wrijf- en wringbeweging, invochten, strijken/ stoomstrijken op strijklank-/tafel, hangen, stapelen
- decoratieve/functionele werkvormen: naar gelang van de gekozen
  - technieken voor de bewerking van bepaalde grondstoffen
  - met aangepaste middelen

6.2.2.3 Producten en gerief in verband met eerste hulp bij ongevallen

6.2.2.4 Informatiebronnen: documentatiemateriaal

6.2.3 Uitzicht en afwerking

Het geheel is ingericht, uitgerust en afgewerkt volgens de regelgeving in verband met veiligheid.

VERZORGING-VOEDING BEROEPSVOORBEREIDEND LEERJAAR

PERSONENZORG: 2 UUR/WEEK

Inhoud

1	Beginsituatie.....	36
2	Algemene doelstellingen	36
3	Algemene pedagogisch-didactische wenken	36
4	Leerplandoelstellingen, leerinhouden, pedagogisch-didactische wenken en didactische middelen	37
4.1	Uiterlijk en voorkomen: het resultaat van een samenspel van factoren	37
4.2	Zorgen aan handen en voeten	39
4.3	Haarwassing en haarzorg.....	40
4.4	Huidreiniging en huidzorg.....	42
4.5	Gelaatsreiniging en gelaatzorg.....	43
4.6	Mond- en gebitszorg	45
4.7	Zorgen aan zintuigen	46
4.8	Zorg voor kleding en schoeisel	48
4.9	Zorg voor lichaamshouding.....	49
4.10	Mijn veranderend lichaam en specifieke zorgen, eigen aan mijn leeftijd.....	50
5	Evaluatie	52
5.1	Een proces van begeleiden en beoordelen	52
5.2	Een cyclisch proces vanuit en van doelstellingen	52
6	Minimale materiële vereisten	52
6.1	Specifieke inrichting	52
6.2	Specifieke uitrusting	52

1 Beginsituatie

Voor het vormingsgebied 'Personenzorg' wordt van de leerlingen geen specifieke voorkennis vereist.

Op het vlak van hygiënische zelfzorggewoonten hebben zij reeds heel wat weg afgelegd. Een groot deel van wat zij denken en doen met betrekking tot de eigen lichaamszorg wordt medebepaald door vroegere ontwikkelingen en ervaringen, onder meer

- door de modellen die hun ouders en/of overige mantelzorgers hun (on)bewust aanreiken;
- door hun contacten, bijvoorbeeld via de basisschool en de media, met allerhande GVO-programma's.

Via het vak Techniek zijn leerlingen vertrouwd gemaakt met het technisch proces.

2 Algemene doelstellingen

Het pakket '**Personenzorg**' wil volwaardig bijdragen tot de totale persoonlijkheidsvorming van de leerlingen. Daarom bevinden de na te streven doelen zich in het domein van de kennis, van de psychosociale en motorische vaardigheden en de attitudes. Attitudevorming en vaardigheidstraining worden evenwel als belangrijker beschouwd dan de ontwikkeling van cognitieve doelen op zich. Kennis van begrippen, principes, inzichten, relaties en interacties dient functioneel te blijven, temeer daar de stap van kennis naar gezondheidsgedrag zelden automatisch wordt gezet.

Het streefdoel is dat de leerlingen

- bewust(er) en op een (meer) verantwoorde wijze kunnen omgaan met en meer prioriteit verlenen aan allerlei dagelijkse basis- en raakvlakzelfzorgprocessen, voornamelijk met betrekking tot de zorg voor eigen uiterlijk en voorkomen;
- hiertoe gunstige (veilige, hygiënische en comfortbevorderende) materiële voorwaarden kunnen scheppen;
- informatie kunnen verwerven en verwerken om zelfstandige en gezondheidsbevorderende keuzen te kunnen maken;
- attitudes en vaardigheden kunnen verwerven en hanteren om hun keuzen in gedrag om te zetten;
- zich kunnen houden aan zelf opgelegde opdrachten, afspraken, gedragspatronen ...;
- kunnen stilstaan bij gangbare waarden en normen, stereotiepe opvattingen, vanzelfsprekende gewoonten en bevindingen ...;
- kunnen reflecteren op allerlei relaties en interacties, bijvoorbeeld:
  - tussen lichamelijke en psychosociale aspecten;
  - tussen kennis, opvattingen, drijfveren, ervaringen ... en hun actueel zelfzorggedrag;
  - tussen zelfbeleving en hun contacten met anderen.

3 Algemene pedagogisch-didactische wenken

De wijze waarop de leerinhoud aangebracht wordt en de relatie met de leerlingen zijn de voornaamste aandachtspunten in het bvl. Succeservaring staat centraal in de didactiek.

Vanuit deze zorg dient de leraar (het lerarenteam) volgende principes na te streven:

- aanknopen bij ervaringen van leerlingen, om de spontane belangstelling verder te ontwikkelen, te verruimen en te verdiepen
→ ervaringsgericht onderwijs;
- vertrekken vanuit de zintuiglijke waarneming (zoveel mogelijk zintuigen)
→ aanschouwelijk onderwijs;

- kennis en inzicht bijbrengen vanuit het praktisch handelen
→ geïntegreerd onderwijs;
- stap voor stap demonstreren (en laten demonstreren door leerlingen) van nieuwe handelingsgerichte vaardigheden, ondersteund door een overzichtelijk bordschema en/of instructiefiche, waarbij de handelingsgerichte vaardigheden een belangrijk deel innemen van de onderwijstijd
→ gestructureerd, handelingsgericht onderwijs;
- streven naar een zo groot mogelijke zelfactiviteit van de leerlingen: zelf waarnemen, zelf denken, zelf uitvoeren ..., zo mogelijk in overleg met elkaar, en aan de hand van gerichte informatie om hen niet te verleiden tot 'raden' maar te komen tot 'vermoeden'
→ interactief onderwijs;
- een zorgproces via een systematische probleemaanpak (methodisch handelen) benaderen, aansluitend bij (vergelijkend met) het technologische denkproces:
  - informatie verzamelen,
  - vanuit deze gegevens, conclusies trekken, kiezen, beslissen, en een zelfzorgplan opstellen,
  - aan de hand van het plan het zelfzorgproces uitvoeren,
  - het zorgproces en de wijze van probleemoplossing beoordelen en bijsturen,
  - probleemoplossend onderwijs.

Hygiënische zelfzorggewoonten zijn meestal erg persoonlijk. Zij raken aan gevoelens, opvoedingsfactoren en sociale invloeden. Ook de materiële situatie speelt erin mee. Deze specifieke milieugebondenheid van zelfzorggewoonten vraagt een **sfeer van acceptatie**.

Om het onderwijsleerproces te optimaliseren dienen er afspraken gemaakt te worden omtrent het **coördineren van leerinhouden**. Concreet betekent dit:

- coördinatie binnen de eerste graad, met
  - Natuurwetenschappen → uitscheiding bij mens en dier; voortplanting van de mens;
  - Realisatietechnieken → handhygiëne;
  - Techniek → technisch proces;
  - Vakoverschrijdende ontwikkelingsdoelen → gezondheidseducatie (hygiëne), leren leren, milieu-educatie, sociale vaardigheden;
- coördinatie met de tweede en de derde graad, omtrent
  - gebruik van een stappenplan;
  - keuze van zelfzorg en mantelzorgactiviteit.

De **volgorde van de leerinhouden** in het leerplan is niet dwingend, maar wordt medebepaald door de coördinatie met de Realisatietechnieken.

4 Leerplandoelstellingen, leerinhouden, pedagogisch-didactische wenken en didactische middelen

4.1 Uiterlijk en voorkomen: het resultaat van een samenspel van factoren

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

- 1 De behoefte aan een verzorgd uiterlijk en voorkomen bij jongeren analyseren en motiveren. Behoeftte aan een verzorgd uiterlijk en voorkomen
- Mogelijke factoren die het uiterlijk en voorkomen meebepalen benoemen.
- 2 Zorggewoonten in verband met het uiterlijk en voorkomen vergelijken bij ons, bij verschillende gelegenheden en in andere culturen. Informatie omtrent uiterlijk en voorkomen
- Aan de hand van voorbeelden aantonen dat
- het lichamelijk aspect slechts een onderdeel is van 'gezondheid en schoonheid';
  - er gangbare voorschriften bestaan om er verzorgd uit te zien niet overal en in alle omstandigheden dezelfde zijn; deel uitmaken van en een ondersteuning zijn in het sociaal verkeer.
- Het tijdsgebonden gezondheids- en schoonheidsideaal kritisch toelichten en relativeren.
- 3 Zelfzorgvaardigheden die te maken hebben met een verzorgd uiterlijk en aangenaam voorkomen logisch en chronologisch ordenen Zelfzorgprocessen
- volgens de principes van reinigen en opmaken;
  - naargelang die best 's morgens of 's avonds uitgevoerd worden.
- 4 Het eigen uiterlijk en voorkomen observeren en een zo volledig en objectief mogelijke zelfbeschrijving geven. Klachten en problemen
- Het belang van een eerste indruk, van vooroordelen en stereotypen onderkennen tijdens het observeren van iemands uiterlijk en voorkomen.
- 5 Uitkomen voor Naar eigen waarden
- beïnvloedende factoren en argumenten uit de omgeving (waarden, normen, opvattingen) om eigen uiterlijk en voorkomen te verzorgen;
  - eigen mening, omtrent gangbare voorschriften.

4.2 Zorgen aan handen en voeten

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

6	De behoefte aan zorgen aan handen en voeten bij jongeren analyseren en motiveren.	Behoeftte aan zorgen aan handen en voeten
7	Omtrent de zorg aan handen en voeten, uitleggen en verantwoorden – waarom de handen meermaals per dag en zeker voor elke voedselbehandeling, en de voeten liefst dagelijks moeten gewassen worden; – welke de gevolgen zijn van weers- en milieu-invloeden op handen en voeten; – waarom de gaafheid van handen en voeten extra moet bewaakt worden; – tijdens welke activiteiten de handen extra moeten beschermd worden en met welke hulpmiddelen.	Informatie omtrent zorgen aan handen en voeten
8	Een inventaris opstellen van bijvoorbeeld – dagelijkse producten en benodigdheden; – mogelijkheden tot (on)volledige wassing; – factoren die de keuze voor een bepaald middel, een bepaalde uitrusting of zorgmethode beïnvloeden. Producten en benodigdheden – ordenen volgens het principe reinigen en verzorgen; – vergelijken wat betreft doel en prijs; – verantwoord kiezen voor zichzelf. Een zorgactiviteit uitvoeren aan de hand van een stappenplan, bijvoorbeeld een grondige handwassing en nagelverzorging, een voetbad, een ontsmettingsmiddel gebruiken, oefeningen om bepaalde hand- of voetspieren gunstig te beïnvloeden. In verband met een volledig zorgproces – de verschillende zorgstappen omtrent zorgen aan handen en voeten benoemen, chronologisch ordenen en weergeven in een zorgdiagram; – een inventaris opmaken van zorgprocessen op termijn, in verband met zorgen aan handen en voeten.	Zelfzorgprocessen

- 9 De toestand van de handen, voeten, nagels observeren, conclusies trekken en erover rapporteren. Klachten en problemen
- Vaak voorkomende klachten, als hinderlijk ervaren verschijnselen inventariseren, zoals vellende nagelriemen, nagelbijten, broze, splitsende, ingegroeide nagels, wratten, eelten, likdoorns, platvoeten, zweetvoeten.
- Informatie inwinnen over een klacht en over mogelijke remedies en/of producten.
- Een zorgactiviteit aan de hand van een stappenplan uitvoeren.

- 10 Bereidheid vertonen tot zelfbevraging en gedachtewisseling over onder meer Naar eigen waarden
- het al of niet storend zijn van gelakte nagels in het algemeen en bij jongeren in het bijzonder;
  - de bestudeerde zelfzorggewoonten;
  - de invloed van reclame, trends, vrienden ... op de eigen zorggewoonten;
  - de relatie tussen enerzijds de huidtoestand en anderzijds de zelfbeleving.
- Bereidheid vertonen tot zelfdiscipline omtrent
- het regelmatig reinigen, de regelmatige zorg en de observatie van handen en voeten;
  - het nakomen van afspraken omtrent het gebruiken, opruimen en onderhouden van benodigdheden en ruimte.

4.3 Haarwassing en haarzorg

LEERPLANDOELSTELLINGEN

- 11 De behoefte aan haarwassing en haarzorg bij jongeren analyseren en motiveren.
- 12 Omtrent het wassen en de zorg voor het haar, en aan de hand van een schematische doorsnede van de huid, uitleggen en verantwoorden
- waarom het hoofdhaar systematisch moet gekamd/geborsteld en gewassen worden;
  - welke factoren medebepalend zijn, en hoe vaak dit moet gebeuren;
  - waardoor de haarkleur en het haartype worden bepaald.

LEERINHouden

- Behoeftte aan haarwassing en haarzorg
- Informatie omtrent haarwassing en haarzorg

Haarzorggewoonten vergelijken bij ons, bij verschillende gelegenheden en in andere culturen.

- 13 Een inventaris opstellen van de noodzakelijke uitrusting, benodigdheden en producten voor de dagelijkse en grondige zorg van het haar. Zelfzorgprocessen

Producten en benodigdheden

- ordenen volgens het principe reinigen en verzorgen;
- vergelijken wat betreft doel en prijs;
- verantwoord kiezen voor zichzelf.

Een zorgactiviteit aan de hand van een stappenplan uitvoeren, zoals borstelen, kammen en wassen van het haar, reinigen van kam en borstel.

In verband met een volledig zorgproces

- de verschillende zorgstappen omtrent haarzorg benoemen, chronologisch ordenen en weergeven in een zorgdiagram;
- een inventaris opmaken van zorgprocessen op termijn, in verband met haarzorg.

- 14 Vaststellingen doen omtrent Klachten en problemen

- toestand van het haar en de hoofdhuid;
- opvallende verschijnselen,
- en erover rapporteren.

Vaak voorkomende klachten, als hinderlijk ervaren verschijnselen inventariseren, zoals sluike-, kroes-, vette, te dun, te dik haar, een opvallende haarkleur, gespleten haarpunten, schilfers, neten, luizen.

Informatie inwinnen over een klacht en over mogelijke remedies en/of producten.

Een zorgactiviteit aan de hand van een stappenplan uitvoeren.

- 15 Bereidheid vertonen tot zelfbevraging en gedachtewisseling over onder meer Naar eigen waarden

- het eigen standpunt omtrent opvallende kapsels, opvallend gekleurde haren in het algemeen en voor jongeren in het bijzonder;
- de bestudeerde zelfzorggewoonten;
- de invloed van reclame, trends, vrienden ... op de eigen zorggewoonten;
- de relatie tussen enerzijds de huidtoestand en anderzijds de zelfbeleving.

Bereidheid vertonen tot zelfdiscipline omtrent

- het regelmatig reinigen, de regelmatige zorg en de observatie van het haar;
- het nakomen van afspraken omtrent het gebruiken, opruimen en onderhouden van benodigdheden en ruimte.

4.4 Huidreiniging en huidzorg

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

- 16 De behoefte aan huidreiniging en huidzorg bij jongeren analyseren en motiveren. Behoefte aan huidreiniging en huidzorg
- 17 Aan de hand van een schematische doorsnede van de huid, en in relatie tot de huidfuncties, uitleggen en verantwoorden waarom Informatie omtrent huidreiniging en huidzorg
- de huid regelmatig moet gereinigd worden;
  - bepaalde huidzones best dagelijks gewassen worden;
  - bepaalde reinigingsproducten voor bepaalde huidzones wel/niet gebruikt worden.
- Huidreinigings- en huidzorggewoonten vergelijken bij ons, bij verschillende gelegenheden en in andere culturen.
- Invloed van zonnebaden en het gebruik van de zonnebank op de gezondheid en het uitzicht van de huid toelichten.
- 18 Een inventaris opstellen van bijvoorbeeld Zelfzorgprocessen
- dagelijks gebruikte producten en benodigdheden;
  - mogelijkheden tot (on)volledige wassing;
  - factoren die de keuze voor een bepaald middel, een bepaalde uitrusting, zorgmethode, beïnvloeden.
- Producten en benodigdheden
- ordenen volgens het principe reinigen en opmaken;
  - vergelijken wat betreft doel en prijs;
  - verantwoord kiezen voor zichzelf.
- Een zorgactiviteit aan de hand van een stappenplan uitvoeren, zoals het kopen van een basisartikel, het gebruiken van een bepaald middel, het reinigen van (onder)armen.

In verband met een volledig zorgproces:

- de verschillende zorgstappen omtrent huidreiniging benoemen, chronologisch ordenen en weergeven in een zorgdiagram;
- een inventaris opmaken van zorgprocessen op termijn, in verband met huidreiniging en huidzorg voor zichzelf.

- 19 Met voorbeelden aantonen dat observatie van de huid informatie verschaft over de huidtoestand en het algemeen functioneren. Klachten en problemen

Vaststellingen doen ter hoogte van de huid, bijvoorbeeld omtrent huidtype, temperatuur ..., en hierover verslag uitbrengen.

Huidklachten en -problemen herkennen en omschrijven, zoals overmatig zweten, opvallende lichaamsgeur, jeuk, kloven, blaren, droge huid ...

Informatie inwinnen over een klacht en over mogelijke remedies en/of producten.

Een zorgactiviteit aan de hand van een stappenplan uitvoeren.

- 20 Bereidheid vertonen tot zelfbevraging en gedachtewisseling over onder meer Naar eigen waarden

- de bestudeerde zelfzorggewoonten;
- de taboesfeer die rond sommige onderdelen hangt;
- de invloed van reclame, trends, vrienden ... op de eigen zorggewoonten;
- de relatie tussen enerzijds de huidtoestand en anderzijds de zelfbeleving.

Bereidheid tot zelfdiscipline omtrent

- het regelmatig reinigen, de regelmatige zorg en de observatie van de huid;
- het nakomen van afspraken omtrent het gebruiken, opruimen en onderhouden van benodigdheden en ruimte.

4.5 Gelaatsreiniging en gelaatzorg

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHouden

- 21 De behoefte aan gelaatsreiniging en gelaatzorg Behoefte aan gelaatsreiniging en gelaatzorg

bij jongeren analyseren en motiveren.

- 22 Omtrent het reinigen van en de zorg voor het aangezicht, uitleggen en verantwoorden Informatie omtrent gelaatsreiniging en gelaatzorg

- hoe vaak en op welke wijze het aangezicht best gewassen wordt;
- welke de gevolgen zijn van weers- en milieu-invloeden op het gelaat;
- waarom mensen zich opsmukken.

Gelaatsreinigings- en gelaatzorggewoonten vergelijken bij ons, bij verschillende gelegenheden en in andere culturen.

- 23 Een inventaris opstellen van bijvoorbeeld Zelfzorgprocessen

- dagelijks en voor speciale gelegenheden gebruikte producten en benodigdheden;
- factoren die de keuze voor een bepaald middel, een bepaalde uitrusting, zorgmethode, beïnvloeden.

Producten en benodigdheden

- ordenen volgens het principe reinigen en opmaken;
- vergelijken wat betreft doel en prijs;
- verantwoord kiezen voor zichzelf.

Een zorgactiviteit aan de hand van een stappenplan uitvoeren, zoals reinigen van het gelaat, baardzorg, oogopmaak, blush aanbrengen, lotion bereiden, oefeningen om bepaalde gelaatsspieren gunstig te beïnvloeden.

In verband met een volledig zorgproces

- de verschillende zorgstappen omtrent gelaatsreiniging benoemen, chronologisch ordenen en weergeven in een zorgdiagram;
- een inventaris opmaken van zorgprocessen op termijn, in verband met gelaatsreiniging en gelaatzorg voor zichzelf.

- 24 Eigen gelaatskenmerken vaststellen en erover rapporteren. Klachten en problemen

Vaak voorkomende klachten, als hinderlijk ervaren verschijnselen inventariseren.

Informatie inwinnen over een klacht en over mogelijke remedies en/of producten.

Een zorgactiviteit aan de hand van een stap-

penplan uitvoeren.

25 Bereidheid vertonen tot zelfbevraging en gedachtewisseling over onder meer Naar eigen waarden

- het eigen standpunt omtrent zich opmaken en schminken in het algemeen en voor jongeren in het bijzonder;
- de invloed van gelaatsuitdrukking en mimiek op de omgang met anderen;
- de relatie tussen enerzijds de huidtoestand en anderzijds de zelfbeleving.

Bereidheid vertonen tot zelfdiscipline omtrent

- het regelmatig reinigen, de regelmatige zorg en de observatie van het gelaat;
- het nakomen van afspraken omtrent het gebruiken, opruimen en onderhouden van benodigdheden en ruimte.

4.6 Mond- en gebitszorg

LEERPLANDOELSTELLINGEN

26 De behoefte aan mond- en gebitszorg bij jongeren analyseren en motiveren.

27 Omtrent de mond- en gebitszorg, uitleggen en verantwoorden

- welke de functie is

van de verschillende mondonderdelen,

van de verschillende soorten tanden,

van de verschillende tandonderdelen;

- welke de invloed is van tandplak en gistende suikers op tandbederf;
- waarom een regelmatige controle en regelmatig poetsen van tanden noodzakelijk is.

28 Een inventaris opstellen van bijvoorbeeld

- tandenborstels en tandpasta;
- methoden om tanden te poetsen, etensresten tussen de tanden te verwijderen, het poetsresultaat te beoordelen.

Producten en benodigdheden

LEERINHouden

Behoeftte aan mond- en gebitszorg

Informatie omtrent mond- en gebitszorg

Zelfzorgprocessen

- vergelijken wat betreft kwaliteit en prijs;
- verantwoord kiezen voor zichzelf.

Een zorgactiviteit aan de hand van een stappenplan uitvoeren, zoals tanden poetsen, een telefonische afspraak maken met de tandarts, een tandprothese reinigen.

In verband met een volledig zorgproces

- de verschillende zorgstappen omtrent mond- en gebitszorg benoemen, chronologisch ordenen en weergeven in een zorgdiagram;
- een inventaris opmaken van zorgprocessen op termijn, in verband met mond- en gebitszorg voor zichzelf.

- 29 De toestand van eigen mond en gebit observeren, conclusies trekken en erover rapporteren. Klachten en problemen

Vaak voorkomende klachten, als hinderlijk ervaren verschijnselen inventariseren, zoals tandverkleuring, tandvleesproblemen, slecht riekende adem, gesprongen lippen.

Informatie inwinnen over een klacht en over mogelijke remedies en/of producten.

Een zorgactiviteit aan de hand van een stappenplan uitvoeren.

- 30 Bereidheid vertonen tot zelfbevraging en gedachtewisseling over onder meer Naar eigen waarden

- de gebrekkige gebitszorg bij jongeren;
- het dragen van een tandprothese;
- zie ook huidreiniging en huidzorg.

Bereidheid tot zelfdiscipline om minstens 's morgens en 's avonds de tanden te poetsen.

4.7 Zorgen aan zintuigen

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

- 31 De behoefte aan zorgen aan de zintuigen bij jongeren analyseren en motiveren. Behoefte aan zorgen aan de zintuigen
- 32 Omtrent de zorg aan de zintuigen, en aan de hand van eenvoudige schetsen, uitleggen en verant- Informatie omtrent zorgen aan de zintuigen

woorden

- welke de functie is van de zintuigen in het algemeen en van elk zintuig in het bijzonder;
- welke de situaties en de factoren zijn die een negatieve invloed uitoefenen op de verschillende zintuigen;
- welke zorgen aan de ogen, oren en neus regelmatig (één of meermaals per dag) moeten worden uitgevoerd.

- 33 Een inventaris opstellen van de mogelijke zorgmethoden en de dagelijks gebruikte benodigdheden. Zelfzorgprocessen

Producten en benodigdheden

- vergelijken wat betreft kwaliteit en prijs;
- verantwoord kiezen voor zichzelf.

Een zorgactiviteit aan de hand van een stappenplan uitvoeren, zoals neus snuiten, vuiltje verwijderen uit het oog, oren reinigen, bril/ contactlenzen controleren en reinigen.

In verband met het regelmatig reinigen van ogen, oren en neus, de verschillende zorgstappen benoemen, chronologisch ordenen en weergeven in een zorgdiagram.

- 34 Vaststellingen maken omtrent vorm, toestand, vermogen, opvallende verschijnselen ... van ogen, oren, neus. Klachten en problemen

Vaak voorkomende klachten, als hinderlijk ervaren verschijnselen inventariseren, zoals vlug wenen, tranende, jeukende, vermoeide ogen.

Informatie inwinnen over een klacht en over mogelijke remedies en/of producten.

Een zorgactiviteit aan de hand van een stappenplan uitvoeren.

- 35 Bereidheid vertonen tot zelfbevraging en gedachtewisseling over onder meer Naar eigen waarden

- vlug wenen, scheel kijken;
- het dragen van een bril/contactlenzen;
- te lange, te platte, te dikke neus;
- mensen met een bepaalde zintuiglijke handicap;
- de relatie tussen enerzijds de zintuigen en anderzijds de zelfbeleving.

Bereidheid vertonen tot zelfdiscipline omtrent

- het regelmatig reinigen, de regelmatige zorg

- en de observatie van neus, oren en ogen;
- het nakomen van afspraken omtrent het gebruiken, opruimen en onderhouden van benodigdheden en ruimte.

4.8 Zorg voor kleding en schoeisel

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

36	De behoefte aan zorg voor de kleding en het schoeisel bij jongeren analyseren en motiveren.	Behoefte aan zorg voor kleding en schoeisel
37	Omtrent de zorg voor kleding en schoeisel, uitleggen en verantwoorden – welke behoeften mensen proberen te bevredigen door zich te kleden en schoenen te dragen; – welke factoren de keuze en aankoop van kleren en schoenen beïnvloeden en meebepalen; – welke gezondheidskundige eisen moeten gesteld worden aan kleren en schoenen in de zomer/winter, bij regenweer, tijdens sportbeoefening. Zorg voor kleding en schoeisel vergelijken bij ons, bij verschillende gelegenheden, in andere culturen.	Informatie omtrent zorg voor kleding en schoeisel
38	Een inventaris opstellen van mogelijke zorgmethoden voor kleding en schoeisel. Een zorgactiviteit aan de hand van een stappenplan uitvoeren, zoals beoordelen van de staat van een kledingstuk en schoenen, winterkleren en -schoenen bergen tijdens de zomer, schoenen poetsen en waterdicht maken. In verband met een volledig zorgproces – de verschillende zorgstappen omtrent kleding en schoeisel benoemen, chronologisch ordenen en weergeven in een zorgdiagram; – een inventaris opmaken van zorgprocessen op termijn, in verband met kleding en schoeisel.	Zelfzorgprocessen
39	Eigen maten bepalen met het oog op de aanschaf van kleren en schoenen. Vaak voorkomende klachten, als hinderlijk ervaren	Klachten en problemen

verschijnselen inventariseren, zoals reactie met jeuk, huiduitslag op bepaalde stoffen, vlugger zweetvoeten hebben in bepaalde schoenen.

Informatie inwinnen over een klacht en over mogelijke remedies en/of producten.

- 40 Bereidheid vertonen tot zelfbevraging en gedachtewisseling over onder meer Naar eigen waarden

- 'de kleren maken de man';
- het dragen van merkkleding;
- verlegen zijn om de eigen maten;
- zie ook huidreiniging en huidzorg.

Bereidheid vertonen tot zelfdiscipline omtrent

- het regelmatig reinigen, de regelmatige zorg en de observatie van kleding en schoeisel;
- het nakomen van afspraken omtrent het gebruiken, opruimen en onderhouden van behoeften en ruimte.

4.9 Zorg voor lichaamshouding

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHouden

- 41 De behoefte aan zorg voor de lichaamshouding bij jongeren analyseren en motiveren. Behoefte aan zorg voor de lichaamshouding
- 42 Omtrent de zorg voor lichaamshouding, en aan de hand van een schets van de wervelkolom, uitleggen en verantwoorden waarom Informatie omtrent zorg voor de lichaamshouding
- bij heffen en tillen rugsparende technieken moeten gebruikt worden;
  - schoolgaande jongeren vaak een misgroeide ruggengraat hebben;
  - een goede lichaamshouding medebepaald wordt door omgevingsfactoren.
- Aantonen dat de lichaamshouding
- bepaald wordt door een bepaalde stand van voeten, knieën, bekken, wervelkolom, schouders en hoofd;
  - een lichaamstaal spreekt.
- 43 Een inventaris opstellen van bijvoorbeeld Zelfzorgprocessen
- rugsparende aanpassingen in de leef- en werkruimte;

- rugsparende gadgets, werktuigen en apparaten gebruikt tijdens activiteiten;
- rugsparende werkmethoden.

Een zorgactiviteit aan de hand van een stappenplan uitvoeren, zoals hef- en tiltechnieken, laden en dragen van boekentas.

In verband met een volledig zorgproces, een reeks korte en lange termijn zelfzorgactiviteiten die bijdragen tot een goede lichaamshouding, inventariseren.

- 44 Eigen lichaamshouding observeren, conclusies trekken en erover rapporteren. Klachten en problemen

Vaak voorkomende klachten, als hinderlijk ervaren verschijnselen inventariseren, zoals scheve schouder, ronde rug, uitgesproken lendenkromming, rugpijn bij bepaalde houdingen.

Informatie inwinnen over een klacht en over mogelijke remedies en/of producten.

Een zorgactiviteit aan de hand van een stappenplan uitvoeren.

- 45 Bereidheid vertonen tot zelfbevraging en gedachtewisseling over onder meer Naar eigen waarden

- mensen met een opvallende houdingsafwijking;
- de relatie tussen enerzijds de lichaamshouding en anderzijds de zelfbeleving.

Bereidheid vertonen tot zelfdiscipline omtrent het nakomen van de geplande zelfzorg ter ondersteuning van een goede lichaamshouding.

4.10 Mijn veranderend lichaam en specifieke zorgen, eigen aan mijn leeftijd

LEERPLANDOELSTELLINGEN

LEERINHOUDEN

- 46 De behoefte aan specifieke zorgen voor het eigen veranderend lichaam, bij jongens en meisjes analyseren en motiveren. Behoefte aan specifieke zorgen voor een veranderend lichaam vanaf de puberteitsperiode
- 47 Omtrent de specifieke zorgen voor een veranderend lichaam, en aan de hand van afbeeldingen Informatie omtrent zorg voor een veranderend lichaam bij het naderen van de puberteit
- de delen van de mannelijke en vrouwelijke

voortplantingsorganen aanduiden en correct benoemen;

- de veranderingen die zich geleidelijk voordoen bij het naderen van de puberteit uitleggen.

48 Een inventaris opstellen van bijvoorbeeld Zelfzorgprocessen

- essentiële zelfzorgactiviteiten omtrent intieme hygiëne;
- reinigings- en zorgmethoden.

Producten en benodigdheden

- vergelijken wat betreft doel en prijs;
- verantwoord kiezen en aankopen voor zichzelf;
- bergen en verwijderen.

Een zorgactiviteit aan de hand van een stappenplan uitvoeren, zoals het vullen van een toilet-koffertje.

49 Veranderingen eigen aan de leeftijd onderkennen en er eventueel over rapporteren. Klachten en problemen

Vaak voorkomende klachten, als hinderlijk ervaren verschijnselen inventariseren, zoals de eerste maandstonden, premenstruele klachten, uitblijven van de maandstonden, spontane nachtelijke zaadlozingen, opvallende afscheiding/geurvorming ter hoogte van de schaamstreek.

Informatie inwinnen over een klacht en over mogelijke remedies.

50 Bereidheid vertonen tot zelfbevraging en gedachtewisseling over onder meer Naar eigen waarden

- het verlegen zijn om het geen weg weten met het eigen veranderend lichaam en de gevoelens;
- de taboesfeer die alles wat te maken heeft met intieme hygiëne en seksualiteit omgeeft;
- het eigen standpunt pro of contra het gebruik van deodorantia, ontharingsmiddelen, parfum ... in het algemeen en door jongeren in het bijzonder;
- het eigen standpunt pro of contra min of meer strikte omgangs- en gedragsregels tijdens vriendschappelijke contacten tussen jongens en meisjes.

Bereidheid tonen tot zelfdiscipline omtrent het na-

komen van de geplande zelfzorg.

Pedagogisch-didactische wenken en didactische middelen

- Voor de uitwerking van elk thema kan er onder meer gewerkt worden met reclamefolders, in verband met de informatieoverdracht en de wijze waarop er reclame wordt gevoerd.
- Voor elk thema is de verkenning van het marktaanbod te verantwoorden. Het is wellicht aangewezen na te gaan welke thema's kunnen worden samengenomen.
- Het laten samenstellen van een collage kan vormend zijn, indien er inhoudelijk (soms ook vormelijk) duidelijke criteria gehanteerd worden om er een ordening in te brengen.
- Bij de rubriek 'Klachten en problemen' moet er voorrang worden gegeven aan leerlinggerichte klachten.

- 1-5   Beroep doen op persoonlijke ervaringen van leerlingen.
- 2-37   Verduidelijken waarom bepaalde beroepen of hobby's aangepaste kleding en schoeisel vereisen.
- 3   Inventariseren van zorgactiviteiten die essentieel/niet essentieel zijn voor jongeren, 's morgens en 's avonds.
- 4   Aan de hand van een foto (bv. van de leraar), een beschrijving laten geven. Eerste indruk door anderen laten vertellen en nagaan of deze overeenkomen met de eigen mening.
- 7   Gelaatsverzorging bij jongeren vergelijken naar gelang van het seizoen.
- 7-8   Eventueel een bezoek brengen aan een schoonheidssalon.
- 10   Schoolreglement gebruiken, omtrent uiterlijke verzorging, om regelgeving te situeren in de specifieke context van de school, in vergelijking met naschoolse activiteiten.
- 12-13   Eventueel een bezoek aan een kapsalon.
Indien leerlingen ook het beroepenveld 'Haarzorg' volgen, moet er afgesproken worden in welk beroepenveld dit onderdeel wordt behandeld
- 13   Afspreken met de leraar Leef- en woonsituatie omtrent het wassen van het haar en het reinigen van kam en borstel.
- 17   Gegevens op verpakkingen laten lezen.
Persoonlijke zonnecrème meebrengen, kritisch laten beoordelen en eventueel suggesties laten formuleren.
- 17-24   Consumentenprogramma's op tv omtrent bijvoorbeeld huidkanker, acné ... kunnen dankbaar gebruikt worden.
- 18-23   Thuis een inventaris laten opstellen van persoonlijk gebruikte verzorgingsproducten, kritisch laten beoordelen en eventueel suggesties laten formuleren.
- 22-23   Eventueel een bezoek brengen aan een schoonheidssalon.
- 24   Eigen producten laten meebrengen en gebruiken in de klas.
- 27   In respect voor elke leerling is het wellicht aangewezen om tandbederf aan te tonen op foto's (en

niet bij de leerling, tenzij de sfeer voor acceptatie voldoende groot is). Het is niet de bedoeling hier diep op in te gaan wat betreft oorzaken ... Dit thema komt uitgebreid aan bod in de tweede graad, in het vak Gezondheidsopvoeding.

- 28 Persoonlijk poetsgerief laten meebrengen om te gebruiken in klas.
- 32-33 Eventueel een bezoek brengen aan de opticien.
- 37 Persoonlijke zomerkleding vergelijken met persoonlijke winterkleding, wat betreft grondstof en de relatie met het gevoel van warmte/koude. Het is niet de bedoeling hier verder op in te gaan wat betreft het geven van een verklaring. Dit thema komt aan bod in de tweede graad.
- 37-38 Eventueel een bezoek brengen aan de orthopedist.
- 42-43 Dit thema komt uitgebreid aan bod in de tweede graad. Hier moet men zich beperken tot één zorg-activiteit, in afspraak met de leraar van de tweede graad.
- 48 Er kan iemand uitgenodigd worden van een firma in verband met producten voor intieme hygiëne. Afspreken met de leraar Leef- en woonsituatie omtrent het vullen van een toiletkoffertje.
-

Leerplannen van het VVKSO zijn het werk van leerplancommissies, waarin begeleiders, leraren en eventueel externe deskundigen samenwerken.

Op het voorliggende leerplan kan u als leraar ook reageren en uw opmerkingen, zowel positief als negatief, aan de leerplancommissie meedelen via e-mail (leerplannen.vvksso@vsko.be).

Vergeet niet te vermelden over welk leerplan u schrijft: vak, studierichting, graad.

Langs dezelfde weg kan u zich ook aanmelden om lid te worden van een leerplancommissie.

In beide gevallen zal de Dienst Leerplannen zo snel mogelijk op uw schrijven reageren.

---

5 Evaluatie

Een belangrijke maar moeilijke fase in het onderwijsproces is het evalueren. Wat evalueren we? Weten de leerlingen wat we evalueren? ...

De historiek van het evaluatiebeleid toont aan dat de functie van het evalueren van het leerproces van de leerling zich niet meer beperkt tot het selecteren.

5.1 Een proces van begeleiden en beoordelen

Vernieuwingen in het onderwijs hebben geleid tot een verbrede invulling van het begrip evaluatie, namelijk van enkel selectief, naar begeleidend en beoordelend evalueren.

Begeleidend evalueren betekent de leerling helpen slagen in zijn opdracht, mee zorg dragen voor de vorming van zijn competentie. Dit betekent hem helpen in de ontwikkeling van zijn cognitieve vaardigheden, zijn handelingsgerichte vaardigheden en zijn attitudes.

Beoordelend evalueren heeft zowel een productgericht als een procesmatig karakter. Niet alleen het resultaat dat door de leerling wordt bereikt, maar ook de weg daarheen is belangrijk. Dit houdt in dat de leraar op een kwalitatieve wijze een waardeoordeel uitspreekt, niet alleen over het eindresultaat, maar ook over de wijze waarop de leerling het probleem benadert.

5.2 Een cyclisch proces vanuit en van doelstellingen

Een goede evaluatie representeert zo getrouw mogelijk het geheel van de nagestreefde doelstellingen. Dit vraagt aandacht voor het uitgangspunt: de doelstellingen, en het eindpunt: de evaluatie.

Belangrijke consequenties zijn:

- hoe *nauwkeuriger* de formulering van de doelstellingen, hoe makkelijker de evaluatie;
- hoe *eenduidiger* de formulering van de doelstellingen, hoe preciezer de evaluatie.

Het bekijken van doelstellingen vanuit deze kwaliteitseisen, en vanuit de koppeling doelstellingenevaluatie, geeft bruikbare informatie voor de leerling en de leraar.

Het leerproces van de leerling wordt duidelijk gestuurd en geëvalueerd vanuit de vooropgestelde doelstellingen = *evalueren vanuit doelstellingen*. Dit betekent dus dat niet het cijfer, maar wel de doelstellingen het criterium vormen voor het slagen.

Anderzijds krijgt de leraar, via het evalueren van het leerproces van leerlingen, informatie over de doelstellingen zelf, namelijk

- de haalbaarheid, de relevantie en de verantwoording;
- de nauwkeurigheid en de eenduidigheid van de formulering;

= *evalueren van doelstellingen*.

Evalueren van het leerproces van de leerling, omvat dus het 'evalueren van en vanuit doelstellingen'.

6 Minimale materiële vereisten

6.1 Specifieke inrichting

6.1.1 Nutsvoorzieningen

- voorzieningen voor koud en warm water
- elektriciteitsvoorziening voor verlichting, aansluiting apparatuur

6.1.2 Infrastructurele voorzieningen

- zone voor praktijk cf. thema's

6.2 Specifieke uitrusting

Het aantal keer dat bepaalde voorzieningen moeten aanwezig zijn, is afhankelijk van het aantal leerlingen. Er dient voldoende te zijn voor elke werkende leerling; niet noodzakelijk in één en hetzelfde lokaal.

6.2.1 Producten, werkmateriaal en apparaten cf. thema's

6.2.2 Informatiebronnen cf. thema's